

แนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว บ้านดงยาง อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด

มัตติกา สวางษ์นาม* และ ไกรเลิศ ทวีกุล

สาขาวิชาการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 40002

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง 2) ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ วิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร รวมผู้ให้ข้อมูล 50 คน วิธีการเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการสัมภาษณ์และการสนทนาเชิงปฏิบัติการโดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม Appreciation Influence Control (AIC)

ผลการวิจัยพบว่า การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าววิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการ มีโครงสร้างคณะกรรมการ แบ่งหน้าที่ในการทำงานอย่างชัดเจน มีการวางแผนการดำเนินงาน มีแผนการควบคุมคุณภาพการผลิต สมาชิกผ่านการตรวจประเมินแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ทุกแปลง มีการจัดหาปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิก มีช่องทางการจำหน่าย ได้แก่ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน เครือข่ายแปลงใหญ่ และเกษตรกรทั่วไป ด้านการบริหารจัดการด้านการเงินและการบัญชี พบว่า แหล่งที่มาของเงินทุน จากการระดมทุน และ กู้เงินจากโครงการสินเชื่อชุมชนปรับเปลี่ยนการผลิตเพื่อพัฒนาอาชีพของผู้มีรายได้น้อยของธนาคารเพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.) มีการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย ของวิสาหกิจชุมชน และแนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มี 3 แนวทาง คือ (1) ด้านการผลิต (Production) โดยจัดทำโครงการปุ๋ยสั่งตัดเพื่อลดต้นทุนการผลิต (2) ด้านการจัดการคุณภาพผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหลังเก็บเกี่ยว (Post Harvest Quality Management) โดยจัดทำโครงการลานตากข้าวคอนกรีต (3) ด้านการตลาด (Marketing) โดยจัดทำโครงการซื้อรถกระบะเพื่อบริการขนส่งเมล็ดพันธุ์ให้กับเกษตรกรและใช้ในกิจกรรมต่างๆของวิสาหกิจชุมชน

คำสำคัญ : วิสาหกิจชุมชน, การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และ แนวทางพัฒนา

*ผู้เขียนให้ติดต่อ: E-mail: mattikasowong@gmail.com

Development Guidelines Of Ban Dong Yang Paddy Field Community Enterprise For Rice Extension Seed, Changan District, Roi Et Province

Mattika Sawongnam* and Krailert Taweekul

Agricultural Extension and Development Faculty of Agriculture, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand 40002

Abstract

The purposes of this research aim to study of development guideline for rice seed production of seed extension community enterprise. This research was a qualitative research and data provider group officers involved in agricultural promotion and development informant were 50 persons. The research instrument was an interview from Workshop by participatory planning technique, Appreciation Influence and Control (AIC) to investigate development guideline for improve the rice seed production of the community enterprise in the next 5 years

The results showed that production of rice seed that community management community found that there was a committee structure of 15 people, clearly dividing duties with operational planning for community enterprise and the entire member was pass inspection for seed extension and the production factors are procured for members. For marketing management has The Community Rice Seed Center and The Big conversion network for financial and accounting management, it was found that the financial from raise funds and from the Community Loan Program for member that have low income from the Bank for Agriculture (BAAC). In accounting, it was found that the income-expenses of the community enterprise were recorded. The guidelines for rice seed expansion development showed that there were 3 aspects as follows: 1) Production by establishing a cut-to-order fertilizer project to reduce production costs 2) Post Harvest Quality Management of rice seed quality management by creating a concrete rice drying terrace project and 3) Marketing project by buying a truck to transport the seeds to farmers and the activities of the community.

Keywords: Community Enterprise, Rice Extension Seed and Development

* Corresponding author: E-mail: mattikasowong@gmail.com

บทนำ

จากสถานการณ์ และแนวโน้มด้านเศรษฐกิจ (Economics) และระบบการเงินโลกยังมีความผันผวนซึ่งส่งผลให้ประเทศไทย ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจทั้งภาคการเงินและภาคธุรกิจของไทย การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีความหลากหลาย รวมถึงการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC : ASEAN Economic Community) ส่งผลต่อการเปิดเสรีทางการค้าทำให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรง มากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันเป็นโอกาสในการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน เพื่อให้สามารถแข่งขัน และขยายตลาดสินค้าเกษตรของไทยไปยังต่างประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ ราคาสินค้าเกษตรมีความผันผวน ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอน ค่าแรงภาคการเกษตรน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับค่าแรงของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ และด้านการเกษตรยังขาดประสิทธิภาพ ทำให้ต้นทุนสูงไม่สามารถแข่งขันได้ ภาคการเกษตรจึงต้องปรับตัว และเตรียมความพร้อมในการแก้ไขปัญหาด้านต้นทุนการผลิต พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรให้สอดคล้อง กับความต้องการของตลาด รัฐบาลได้มีการปฏิรูปภาคการเกษตร และปรับปรุงกฎหมาย ปรับแนวทางการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งจะ เป็นรากฐานสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคการเกษตรของไทย ได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้มีการบูรณาการหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ให้เข้ามาร่วมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน อย่างเป็นระบบ ให้ชุมชนพึ่งตนเองได้มีเศรษฐกิจเข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับกลุ่ม อาชีพ ระดับภาค และระดับประเทศ เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและการแข่งขันอย่างยั่งยืน การประกอบการของชุมชนเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยใช้กระบวนการวิสาหกิจชุมชน ภายใต้ บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรชุมชนให้รวมตัวและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการต่างๆ ภายในชุมชนนั้นๆ พร้อมทั้งผลักดันให้มีบทบาทในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุน สามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจและการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (Board of Directors Develop the national economy and society, 2017)

ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรระยะ 20 ปี (2560-2579) กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ต้องดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน คือ การส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรและองค์การเกษตรกร มีเป้าหมายคือกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน โดยส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งพัฒนาความรู้และทักษะในการผลิต การแปรรูปผลผลิต การบริหารจัดการกลุ่มภาวะผู้นำ สนับสนุนให้สามารถดำเนินกิจการของกลุ่มได้ตามเป้าหมายที่กำหนดส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย และพัฒนาให้เป็น Smart Group สามารถบริหารจัดการกลุ่ม พัฒนาผลิตภัณฑ์ และก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการที่เข้มแข็งในอนาคตรวมทั้งเป็นกลไกสำคัญของการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก เพื่อพัฒนาระดับองค์กรเกษตรกรขึ้นพื้นฐานสู่การเป็น

ผู้ประกอบการเชิงธุรกิจ เช่น OTOP วิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม เป็นต้น (Department of Agricultural Extension, 2017)

ด้วยแนวทางการพัฒนาประเทศดังกล่าวทำให้ทั้งภาครัฐและเอกชนหลายองค์กร เห็นความสำคัญและได้เข้ามามีบทบาทในการนำภูมิปัญญา และศักยภาพในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาขีดความสามารถของวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองในบริบททางสังคม โดยไม่มุ่งแสวงหาผลกำไร แต่จะมุ่งตอบสนองการอยู่ร่วมกัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างมาก ในการวิจัยแนวทางพัฒนาการจัดการการผลิต ทำให้ได้รูปแบบการจัดการการผลิตที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมของวิสาหกิจชุมชน

จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 116 แห่ง โดยอำเภอจังหารมีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด จำนวน 91 แห่ง เป็นวิสาหกิจชุมชนผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 4 แห่ง (Changharn District Agricultural Office, 2019) มีพื้นที่รับน้ำฝนทั้งสิ้น ประมาณ 99,775 ไร่ เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญ มีแหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำชี และ ฝายวังยาง ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ปลูกข้าวได้ตลอดทั้งปีไม่ว่าจะเป็นข้าวนาปี และข้าวนาปรัง เพราะมีระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า และระบบชลประทาน ทำให้มีความต้องการในการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวนมาก แต่เกษตรกรยังประสบปัญหาพันธุ์ปนในนา เนื่องจากปลูกข้าวสลับนาปีกับนาปรังปัญหาดังกล่าวนักกลุ่มเกษตรกรบ้านดงยาง ได้มองเห็น

โอกาสในการส่งเสริมอาชีพให้กับหมู่บ้าน จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มเป็นกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง โดยเริ่มจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว คือ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 ได้จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขายให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด โดยสำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มผู้จัดทำแปลงขายพันธุ์ข้าว และ ปี พ.ศ. 2548 ได้ขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ในนามวิสาหกิจชุมชนแปลงขายพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง หมู่ 14 ตำบลดินดำ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด แต่การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ยังประสบปัญหาในเรื่องของราคาที่ไม่แน่นอนตามภาวะทางเศรษฐกิจ ปัจจัยการผลิตมีราคาสูง ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้ผลผลิตต่ำ และมีการใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมากทำให้เพิ่มต้นทุนการผลิตของเกษตรกร (Changharn District Administrative Office, 2019)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการหาแนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขายเมล็ดพันธุ์ข้าว แนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง รวมถึงปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกร เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจและนำไปสู่การหาแบบวิถีการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) รวบรวมข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร เก็บข้อมูลภาคสนาม และเก็บรวบรวมข้อมูล จากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง ด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) และการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการด้วยเทคนิค AIC จำนวน 50 คน เป็นคณะกรรมการ 15 คน เป็นสมาชิก 20 คน เกษตรกรใน บ้านดงยางที่ไม่ได้เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและมีพื้นที่ การเกษตรใกล้เคียงสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ทำแปลง ขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 5 คน นักวิชาการส่งเสริม การเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอจันทาร 2 คน นักพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอจันทาร 2 คน นักวิชาการเกษตร ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด จำนวน 6 คน วิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ (qualitative method) โดยได้ทำการวิเคราะห์และการสรุปข้อมูลไป พร้อมๆ กับการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก เรื่องราวต่างๆ ตามสภาพแวดล้อม ตามความเป็นจริงที่ เกิดขึ้น แล้วเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ความเป็นเหตุเป็นผล จากการดำเนินงานโดยใช้การวิเคราะห์ตามการบริหาร จัดการด้านต่างๆ จากการหาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจ ชุมชนการจัดการการผลิต ใน 5 ปี ผลวิเคราะห์หาผลสรุป และรายงานผลการวิจัยในรูปของการบรรยายเชิง พรรณนา

ผลการการศึกษา

1. ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงขยาย เมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง ตำบลดินดำ อำเภोजันทาร จังหวัดร้อยเอ็ด

1.1 ลักษณะพื้นฐานด้านสังคม ของสมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง ม.14 ผล การศึกษาพบว่า มีสมาชิกทั้งหมด 35 คน เป็นชาย 22 คน เป็นหญิง 13 คน ส่วนใหญ่ อายุ 51-60 ปี ร้อยละ 42.86 รองลงมา คือ 41-50 ปี ร้อยละ 31.43 โดยมีอายุ เฉลี่ย 57 ปี ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา กว่า ร้อยละ 68.57 รองลงมา คือ ระดับมัธยมปลาย ร้อย ละ 17.14 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4 คน แต่ไป ทำงานต่างจังหวัด ที่เหลือมี 2 คน ที่ทำการเกษตร ส่วน ใหญ่เป็นสมาชิก ธ.ก.ส. ร้อยละ 85.71 การดำรงตำแหน่ง ทางสังคม ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม แต่มี สมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน

1.2 ลักษณะพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ ของสมาชิก วิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง ม.14 ผลการศึกษาพบว่า ประกอบอาชีพ ทำนา และรับจ้าง ทั่วไป มีรายได้ในการประกอบอาชีพครัวเรือน ส่วนใหญ่ 50,001-100,000 บาท รองลงมา 100,001-150,000 บาท พื้นที่นาส่วนใหญ่ จำนวน 11-15 ไร่ รองลงมา จำนวน 5-10 ไร่ มีการทำนาปี ร้อยละ 100 นาปรัง ร้อย ละ 34 การปลูกข้าวปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 ร้อยละ 100 กข. 6 ร้อยละ 82 ข้าวไม่ไวแสง กข. 49 และ กข. 10 ร้อยละ 34 ภาระหนี้สินครัว ส่วนใหญ่ มากกว่า

150,001บาท คิดเป็นร้อยละ 66 รองลงมาคือ 50,001-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ14 แหล่งเงินทุนกู้ทั้งหมดกู้จาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 100 รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 32

2.การจัดการการผลิตของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง ตำบลดินดำ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด มีทั้งหมด 4 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน จากการศึกษาพบว่า มีการวางแผนนำเทคโนโลยีมาใช้ในการลดต้นทุนการผลิต คือใช้เทคโนโลยีเครื่องหยอดเมล็ดข้าว ใช้เมล็ดพันธุ์ 8 กิโลกรัมต่อไร่ แก้ไขปัญหาเรื่องดินขาดความอุดมสมบูรณ์ โดยการไถกลบตอซังและปลูกพืชปุ๋ยสด บูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายด้านการวางแผนการผลิต และการตลาด การปฏิบัติงานตามแผน และการประเมินผล การจัดการองค์กร มีสมาชิก ทั้งหมด 35 คน เป็น คณะกรรมการ 10 คน เป็นสมาชิก 25 คน มีโครงสร้างการบริหารงาน และแบ่งหน้าที่กัน อย่างชัดเจน มีการจัดการทรัพยากรบุคคล คัดเลือกคุณสมบัติบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิก

2.2 การบริหารจัดการด้านการผลิต จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว ตั้งอยู่เลขที่ 122 บ้านดงยาง ม 14 ตำบลดินดำ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด มีการจัดหาปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิก เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย เป็นต้น ที่ทำการกลุ่ม ใช้บริเวณที่บ้านของรองประธานวิสาหกิจชุมชน โดยชั้นบน เป็นที่อยู่อาศัย ชั้นล่างเป็นที่ทำการกลุ่ม และเก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์ มีแผนกำหนดและควบคุมการผลิต มีกระบวนการผลิต และการจัดการแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว มีการ

ควบคุมคุณภาพการผลิต เพื่อให้เมล็ดพันธุ์มีความบริสุทธิ์มากที่สุด และมาตรฐานคุณภาพของเมล็ดพันธุ์

2.3 การบริหารจัดการด้านการตลาด จากการศึกษาพบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ ได้รับการออกแบบ โลโก้ กระสอบ จากโครงการบริการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด ได้รับสนับสนุนจากโครงการนาแปลงใหญ่ ด้านราคา และช่องทางการตลาด จากการประเมินราคาของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด ประเมินได้เกรด A ขายได้ในราคา 21.90 บาท จำนวน 97.68 ตัน เป็นเงิน 2,139,192 บาท และขายให้กับ โครงการนาแปลงใหญ่ ชื่อเมล็ดพันธุ์เพื่อมอบให้กับผู้ประสบภัยน้ำท่วม ปี 2562 จำนวน 40 ตัน ราคา กิโลกรัมละ 20 บาท เป็นเงิน 400,000 บาท ที่เหลือบรรจุกระสอบขายให้กับเกษตรกรทั่วไป

2.4 การบริหารจัดการด้านการเงินและการบัญชีพบว่า วิสาหกิจชุมชน มีการระดมทุนจากสมาชิก คนละ 500 บาท และ กู้เงิน จาก ธ.ก.ส. เพื่อซื้อรถแทรกเตอร์มาบริการในราคาสมาชิก และรับจ้างเกษตรกรทั่วไป ด้านการบัญชี มีคณะกรรมการที่เป็นตำแหน่งற்றுญิกในการดูแลเรื่องการเงิน มีการจดบันทึก รายรับ – รายจ่าย การดำเนินกิจกรรมต่างๆของ วิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง

3. การค้นหาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา การผลิตของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง

3.1 สมาชิกประสบปัญหาในตากเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญ หลังการเก็บเกี่ยว ต้องลดความชื้นของเมล็ดพันธุ์ให้ได้ความชื้นร้อยละ11-12 เพื่อเป็นการรักษาคุณภาพเมล็ดพันธุ์ สมาชิกต้องนำเมล็ดพันธุ์

ไปตากบนถนน และลานดิน เกิดปัญหาต้องระวัง
สิ่งเจือปน และเมล็ดพันธุ์ข้าวอื่นปน

3.2 สมาชิกประสบปัญหาในเรื่องของต้นทุนการ
ผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ย วัสดุปรับปรุงบำรุงดินที่มีราคาสูง

3.3 ปัญหาการเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวเนื่องจากสมาชิก
ส่วนใหญ่ไม่มียุ้งฉาง ต้องบรรจุใส่กระสอบและเก็บไว้ที่
ใต้ถุนบ้าน มีความเสี่ยงต่อการเกิดความชื้นและทำให้
เมล็ดพันธุ์ข้าวเสื่อมคุณภาพ

3.4 เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ มีอายุมาก และ
ต้องยกกระสอบป่านที่บรรจุเมล็ดพันธุ์ให้กับศูนย์เมล็ด
พันธุ์ข้าวร้อยเอ็ดที่มีน้ำหนักสูงถึง 82 กิโลกรัม

3.5 มีปัญหาเรื่องไม้ที่จำหน่ายสินค้าเกษตรของ
ชุมชน ถ้ามีแหล่งรวบรวมสินค้าและวางจำหน่ายสินค้า
ของสมาชิกทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

3.6 ปัญหาเรื่องการเก็บเกี่ยวข้าว เนื่องจาก
กระบวนการปฏิบัติของการทำแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ต้อง
มีความบริสุทธิ์ของพันธุ์สูงไม่มีพันธุ์ปนถ้าใช้แรงงานคน
เกี่ยวข้าว แปลงข้าวที่ร่อนเกี่ยวเพราะต้องรอแรงงานที่มี
อยู่น้อย จนข้าวแห้งกรอบ เพิ่มความลำบากในการจัดการ
เมล็ดพันธุ์ข้าวแห้งและร่วง ทำให้สูญเสียปริมาณเมล็ด
พันธุ์ข้าวบางส่วนไป

3.7 ในการทำแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อไม่ให้
มีวัชพืช ง่ายในการตัดพันธุ์พันธุ์ สมาชิกเลือกวิธีการดำนา
แต่ยังประสบปัญหาในเรื่องของแรงงาน ส่วนใหญ่สมาชิก
ก็เป็นผู้สูงอายุ

3.8 วิสาหกิจชุมชนมีการจัดตั้งเป็นกลุ่ม มาเกือบ
13 ปี มีความพยายามพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งในเรื่องการ
เพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนให้กับสมาชิก จัดหาปัจจัยการผลิต
เพื่อบริการให้สมาชิก การขนส่งผลผลิตเมล็ดพันธุ์ไปขาย

และสร้างเครือข่ายการตลาด แต่ประสบปัญหาเรื่องความ
ไม่สะดวกไม่มีรถขนส่ง ต้องเช่าเป็นครั้งคราว บางครั้ง
เจ้าของรถไม่สะดวกก็ต้องรอ ทำให้การดำเนินงานล่าช้า
ไม่ได้ตามเป้าที่กำหนด

**4. แนวทางพัฒนาการจัดการจัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
วิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว หมู่ 14
ตำบลดินดำ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด จากการจัด
กระบวนการกลุ่มวิเคราะห์และวางแผนแบบมีส่วนร่วม
เทคนิค AIC มี 3 ด้าน คือ**

4.1 ด้านการผลิต โดยจัดทำโครงการใช้ปุ๋ยลด
ต้นทุนการผลิต (ปุ๋ยสั่งตัด) เพื่อให้มีการใช้ปุ๋ยเคมีตาม
สภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินในแต่ละพื้นที่และความ
ต้องการของพืช ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุน
การผลิตอันเนื่องจากปุ๋ยเคมี และเพิ่มเติมอินทรีย์วัตถุ
ให้แก่ดิน โดยให้มีการขับเคลื่อนการใช้ปุ๋ยเพื่อลดต้นทุน
การผลิตที่บริหารจัดการโดยวิสาหกิจชุมชน และทำหน้าที่
ให้บริการสมาชิกและชุมชนในการตรวจวิเคราะห์ดิน ให้
คำแนะนำการจัดการดินและปุ๋ยเบื้องต้น และรวบรวม
ความต้องการใช้แม่ปุ๋ยของสมาชิกและสั่งซื้อจากแหล่งที่มี
คุณภาพดี ราคาถูก ให้สมาชิกได้ใช้ปุ๋ยตามคำแนะนำได้
ถูกต้อง

4.2 ด้านคุณภาพหลังการเก็บเกี่ยว โดยจัดทำ
โครงการลานตากข้าวคอนกรีต เพื่อการจัดการคุณภาพ
ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหลังเก็บเกี่ยว ซึ่งเมล็ดพันธุ์คุณภาพ
ต้องมีความชื้นไม่เกินร้อยละ 12 ไม่มีสิ่งเจือปน เช่น
เศษฟาง ตอซัง วัชพืช กววด หิน ดิน ทราย สิ่งเหล่านี้จะ
ลดความชื้นทำให้เมล็ดพันธุ์ข้าวมีความชื้นสูงขึ้นด้วย การ
ใช้เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยวลดความชื้นโดยการตาก

แตดบนลานตากคอนกรีต สามารถลดความชื้นของเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เป็นอย่างดีป้องกันสิ่งเจือปน และทำความสะอาดได้ง่าย

4.3 ด้านการตลาด โดยจัดทำโครงการจัดซื้อรถกระบะเพื่อขนส่งเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นการเพิ่มโอกาสการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิก ให้มีความสามารถในการกระจายเมล็ดพันธุ์ดีที่มีคุณภาพสู่มือของเกษตรกรผู้ใช้เมล็ดพันธุ์ และผู้ประกอบการในพื้นที่ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็ง และพัฒนาให้เป็น Smart Group สามารถบริหารจัดการกลุ่ม พัฒนาผลิตภัณฑ์ และก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการที่เข้มแข็งในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ Chaturongkul (1999) ได้ให้ความหมายของการบริหารการตลาดไว้ว่า การบริหารการตลาดเป็นกระบวนการการวางแผนและบริหาร การคิดค้น การวางราคา การส่งเสริมการตลาด และการจัดจำหน่าย ความคิดสินค้าและบริการ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเพื่อตอบสนองเป้าหมายของบุคคลและองค์การ และ Sethabut and Wattanapanich (1996) กล่าวว่า การบริหารการตลาด หมายถึง การวิเคราะห์การวางแผน การปฏิบัติงานและควบคุมโปรแกรมการตลาดที่จะนำมาซึ่งความพอใจจากการแลกเปลี่ยนกับตลาดเป้าหมาย เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Rice Department (2017) ได้กล่าวว่า การวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ในแต่ละพันธุ์ข้าว จัดทำขึ้นจากการประชุมของผู้เกี่ยวข้องโดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานหลายด้าน ได้แก่ ความต้องการทางตลาด ราคา สภาพพื้นที่ในการจัดทำแปลงขยายพันธุ์พันธุ์ที่ดำเนินการผลิต การกำหนดช่วงเวลาและเก็บเกี่ยวให้เหมาะสมกับช่วงเวลาความต้องการของลูกค้า สภาพอากาศที่เหมาะสมกับการผลิต แหล่งที่มาและปริมาณ

เมล็ดพันธุ์ที่ใช้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์และเงินทุน ตลอดจนบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำติดตามกำกับการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ของเกษตรกรให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน เน้นหนักในด้านสนองความต้องการของตลาดเป้าหมาย และต้องให้เกิดความพอใจด้วย โดยการกำหนดราคา การสื่อสาร และการจัดจำหน่ายอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบอกกล่าว กระตุ้นและสนองความต้องการของตลาดนั้นๆ รวมทั้งเป็นกลไกสำคัญของการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก เพื่อพัฒนาระดับองค์กรเกษตรกรขั้นพื้นฐานสู่การเป็นผู้ประกอบการเชิงธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไป

สรุปผลการศึกษา

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านดงยาง ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในตากเมล็ดพันธุ์ข้าว ต้นทุนการผลิตสูง ไม่มีโรงเก็บข้าว ในการรวบรวมผลผลิตสมาชิกมีอายุมากทำให้ยกกระสอบข้าวไม่ไหว ไม่มีแหล่งจำหน่ายสินค้าเกษตรของวิสาหกิจชุมชน ขาดแคลนแรงงานเก็บเกี่ยวข้าว ค่าแรงแพง และขาดรถขนส่งทางการเกษตร จึงมีการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยการสร้างลานตากข้าว โรงเก็บผลิตเมล็ดพันธุ์ จัดอบรมให้ความรู้กระตุ้นให้มีการใช้ปุ๋ยสั่งตัดเพื่อลดต้นทุน และจัดหาแม่ปุ๋ย เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว ซื้อมอเตอร์รถกระบะ เป็นรถโฟล์คลิฟท์ เพื่อช่วยยกกระสอบข้าว ซื้อมอเตอร์รถบริการให้กับสมาชิก ซื้อมอเตอร์รถกระบะเพื่อใช้งานในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน และสร้างศูนย์จำหน่ายสินค้าเกษตร

ให้กับสมาชิกและชุมชนได้มาใช้บริการ นำสินค้ามาขาย เพื่อให้เกิดรายได้ในชุมชนและยังเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึง การจัดการ การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งข้อมูลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว บ้านดงยาง โดยมีรายละเอียดข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ควรมีการกำหนดภารกิจและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และควรมีการปรับปรุงตั้งกฎระเบียบและข้อบังคับให้สอดคล้องกับสภาวะปัจจุบันและระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในการทำงานควรมีการกระจายงานโดยให้สมาชิกได้รับการแต่งตั้งได้ทำหน้าที่ของแต่ละฝ่ายตามที่กำหนดไว้

2. ด้านการบริหารจัดการการผลิต ปัญหาที่พบคือ ต้นทุนการผลิตสูง ควรรณรงค์ให้สมาชิกมีการใช้ปุ๋ยสั่งตัดเพื่อลดต้นทุน และการรวมกันซื้อปัจจัยการผลิตเนื่องจากการจัดซื้อวัสดุการเกษตรปริมาณมากสามารถซื้อได้ในราคาถูก และเรื่องของการปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์โดยการตากข้าวเพื่อลดความชื้น เป็นการรักษาคูณภาพเมล็ดพันธุ์ และป้องกันการปนเปื้อนสิ่งเจือปน

3. ด้านการบริหารจัดการการตลาด เนื่องจากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าวสมาชิกสามารถขายได้ในราคาที่สูงกว่า

ควรทำแผนการตลาดให้สมาชิกสามารถขายเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ทั้งหมดที่มีการผลิตในรอบฤดูกาลผลิต โดยมีการเชื่อมโยงเครือข่าย ระหว่างกลุ่มเกษตรกร ในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้สามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ทันเวลาในแต่ละฤดูกาลผลิต และการบริการส่งเมล็ดพันธุ์ให้กับลูกค้า

4. การบริหารจัดการด้านการเงินและบัญชี ในการทำบัญชีของกลุ่มยังขาดความชัดเจนในเรื่องของระบบบัญชี ควรหาผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องของการเงินและการบัญชี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ยังมีกิจกรรมภายในกลุ่มหลายกิจกรรม ควรมีการแยกบัญชีในการบริหารจัดการด้านการเงิน และการทำบัญชีลงทะเบียนคุมของแต่ละโครงการให้ชัดเจน

แนวทางการพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว บ้านดงยาง จากการจัดกระบวนการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิค AIC มีแนวทางการพัฒนาที่สมาชิกต้องการแก้ไข ปัญหาเร่งด่วน ที่สมาชิกมีความต้องการมากที่สุด คือ การสร้างลานตากข้าวคอนกรีตควรมีการเร่งดำเนินการ โดยสามารถบูรณาการกับโครงการพัฒนาหมู่บ้านได้ เนื่องจาก สามารถปรับเปลี่ยนเป็นลานอเนกประสงค์ ออกกำลังกาย เล่นกีฬา ให้กับชุมชน และสามารถตากข้าวในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ รองลงมา คือ การลดต้นทุนการผลิตโดยการรณรงค์ให้หันมาใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินกันทุกครัวเรือนที่เป็นเกษตรกร ช่อมแซมเครื่องผสมปุ๋ยให้พร้อมในการใช้งานเพื่อสะดวกในการผสมปุ๋ยของเกษตรกร และความต้องการอันดับสาม คือ ต้องการรถขนส่งผลผลิตทางการเกษตรและใช้บริการ

สมาชิกและลูกค้า เป็นการสร้างความเข้มแข็งในทาง
การตลาดในการขนส่งสินค้าได้อย่างรวดเร็วและได้ดี
ยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ได้ด้วย
อนุเคราะห์ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไกรเลิศ
ทวีกุล อาจารย์ที่ปรึกษา ขอขอบพระคุณ วิสาหกิจชุมชน
กลุ่มแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว บ้านดงยาง สำนักงานเกษตร
อำเภอจังหาร สำนักงานเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด ศูนย์เมล็ด
พันธุ์ข้าวร้อยเอ็ด ที่ให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
และอนุเคราะห์ข้อมูลในการทำวิจัยจนสำเร็จสมบูรณ์ได้ จึง
ใคร่ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

References

- Board of Directors Develop the National Economy and Society. 2017. The situation of community enterprises in Chang Han District in 2019 *In* The 12th National Economic and Social Development Plan, Chang Han District Agricultural Office. [Accessed April 30, 2019]
Available from: URL: http://smce.doe.go.th/smce1/report/report_doc_serv_prod.php. (in Thai)
- Changharn District Administrative Office. 2019. Changharn District Development Strategy 2019. Policy and Planning. Office of the Deputy District Chief Changharn (in Thai)
- Changharn District Agricultural Office 2019. Changharn District Agricultural Extension and Development Plan in 2019. Changharn District Agricultural Office. (in Thai)
- Chaturongkul, A. 1999. Marketing Management: Strategy and Tactics. Bangkok: Thammasat University Press. (in Thai)
- Department of Agricultural Extension. 2017. Department of Agricultural Extension Strategic Plan. Department of Agricultural Extension. [Accessed September 15, 2019] Available from: URL: <http://plan.doe.go.th/WebPlannig/Gp/6.pdf> (in Thai)
- Rice Department. 2017. Rice Seed Production. Bangkok. The Agriculture Co-operative Federation of Thailand. (in Thai)
- Sethabut, A., and Wattanapanich, S. 1996. Marketing Management. 9th ed. Bangkok: Thammasat University Press. (in Thai)